

Pledoaje o deset godina građanskog pravosuđenja: normativni optimizam, borba sa statistikom i digitalni iskorak

Bodul, Dejan

Source / Izvornik: **Deset godina Republike Hrvatske kao članice EU-a: stanje i perspektive, 2023, 65 - 86**

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:133231>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PLEDOAJE O DESET GODINA GRAĐANSKOG PRAVOSUĐENJA: *normativni optimizam, borba sa statistikom i digitalni iskorak*

Sažetak

Ako je reforma redefinicija pravila, s ciljem ostvarenja poboljšanja ključnih pokazatelja, ulazak u EU 2013 je svakako reformski potez iz perspektive pravosuđa jer se u razdoblju prije ulaska u EU reforma pravosuđa našla na vrhu liste pravnih (i političkih) prioriteta što je dovelo do toga da se započnu projekti uklanjanja prepreka na putu funkcionalizacije građanskopravne zaštite. Kako su projekti (više ili manje reformskog karaktera) imali za cilj poboljšanje pokazatelja kvalitete građanskopravnog pravosuđenja, oni su dotakli više bitni(ji) h pitanja vezanih za organizaciju i funkcioniranje pravosudnog sustava. Ipak, nezavisno od razlike u dinamici i u intenzitetu (ne)izvršenih reformi, trenutne relevantne analize pojedinih aspekata građanskog pravosuđenja pokazuju čitav niz paralela, čiji su zajednički nazivnik iste dileme i otvorena pitanja.

Kako nam prostor koji imamo ne dopušta detaljnu analizu ovih projekata, prinuđeni smo ograničiti se na nekoliko ključnih područja građansko pravne zaštite: ovrhu, stečaj, parnicu te neke aspekte reorganizacija pravosuđa. U cilju što sveobuhvatnijeg odgovora na samu temu, uz uvažavanje naprijed navedenih uvjeta, struktura i koncepcija rada je tomu morala biti prilagođena. Ovaj rad je mogao biti podijeljen na više dijelova što će se i vidjeti tijekom njegovog čitanja, ali to formalno nije učinjeno.

Ključne riječi: ulazak u EU, reforme, građansko pravosuđe, 13 godina.

1. METODOLOGIJA I DOPRINOS RADA

Pravni i institucionalni okvir građanskog pravosuđenja pretežitim je dijelom posljedica recepcije europskih normi pripadajućeg područja. Analiza polazi od toga da pitanje građansko pravne zaštite uređuje svaka država samostalno te da je takva autonomija država članica ograničena pravilima EU-a. Cilj je ove analize iznalaženje odgovora na pitanje udovoljava li postojeći građansko postupovno zakonski okvir zahtjevu učinkovite građansko pravne zaštite iz perspektive relevantnih standarda prava EU-a. U tom je kontekstu važno naglasiti da ne postoje jasno definirani okviri za praćenje i ocjenu pravosuđa. Stoga će se svaki pokušaj da se razvije metodološki okvir usmjeren na praćenje rada građanskog pravosuđa suočiti s nizom izazova.

Nakon predstavljanja metodološkoga okvira ovoga rada, sumarno se daje pregled postojećih istraživanja. Tu se analizira i judikatura Europskog suda za ljudska prava (dalje: ECHR) u postupcima prema čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (*Pravo na pravično suđenje*) jer polazimo od pretpostavke da saznanja o ovome mogu biti ključna za razumijevanje problematike rada koja je utemeljena na praksi ECHR i europskom pozitivnom pravu.¹

Potom je predmet analize pozitivno pravni i institucionalni okvir. U tom se dijelu fokusiramo djelomično i na kvantitativne te kvalitativne pokazatelje rada građanskog pravosuđa. Za potrebe analize provedeni su i telefonski intervjui među sucima, državnim odvjetnicima i odvjetnicima. Prikupljeni podatci ukazuju na praktične probleme u provedbi pojedinih zakonskih rješenja. Perspektiva pojedinih intervjuiranih sugovornika temelji se na znanjima i iskustvu stečenim u praksi primjene zakonodavstva prije implementacije *acquis communautaire*, što je svakako bitan čimbenik procjene unaprijeđenosti, ali i stupnja optimiziranosti postojećega zakonskog okvira.

Analiza završava preporukama, u kojima se sugeriraju moguća rješenja prethodno prepoznatih problema.²

2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

U Republici Hrvatskoj postoji više stotinjak znanstvenih tekstova koji se bave opsežnom i složenom problematikom građanskog pravosuđenja. Empirijski i literarno analiza građanskog pravosuđenja se konceptualizira prvenstveno u radovima prof. Dike, prof. Uzelca, prof. Kunšteka, prof. Čizmića, ali i u radovima niza drugih praktičara i teoretičara.³ U cilju

1 NN-MU, br. 18/97-1/06, dalje: Konvencija.

2 Metodološke studije dostupne na mrežnim stranicama www.analitika.ba, stranica posjećena 14. veljače 2023.

3 Dika, M., Građansko ovršno pravo, I. knjiga Opće građansko ovršno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2007.; Id., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave, Javni bilježnik, vol. 9, br. 21, 2005., str. 5–11; Mihelčić, G., Novine u ovršnopravnom uređenju, Pravo u gospodarstvu, vol. 57, br. 5, 2018., str. 1049–1119. Id., Izravna naplata novčane tražbine prema novom Ovršnom zakonu, Informator,

otklanjanja slabosti postojeće regulative te kako bi se ovršni postupak učinio učinkovitijim, pravna doktrina, ali i struka je analizirala čitav niz procesnih mjera što je u konačnici doprinijelo i rezultiralo nizom izmjena zakonodavstva. U njihovim radovima analizirane su procesne radnje, njihove prednosti i mane, posljedice i preduvjeti za njihovu uspješn(i)u primjenu. Analizirani autori govoreći o građanskoj problematici naznačuju da to predstavlja kompleksno (i političko) pitanje pa je uvijek aktualna konstatacija o postojanju krize u smislu potrebe za uvođenjem promjena u postojeću praksu. Potrebno je posebno naglasiti da je dopunski pritisak za reforme ovršnog sustava vršila i primjena, prvenstveno, čl. 6. iz Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. U konačnici sa stajališta istraživanja, literatura manje-više komunicira, u konsensualnom smislu, o pozitivnim efektima dosadašnjih reformi građanskog pravosuđenja, ali i o problemima i ograničenjima funkcioniranja postojećeg sustava. Naznačuju da se nalazimo u vremenu snažnijih društvenih preobražaja pa stari problemi sustižu nove i zajedno sa njima formiraju izuzetno složene izazove koje država treba pružiti u zaštiti povrijeđenih i ugroženih subjektivnih prava. Pored toga, analizirani radovi posvećeni su praćenju rada pravosuđa na način da imaju u vidu različite predmete, odnosno razine analize: neke su usmjerene na pojedinačne pravosudne institucije, druge obuhvaćaju samo određena područja (primjerice, ovršno), a neke, pak, cjelinu pravosudnog suatava. Stoga će ovaj rad ponuditi pregled nekih od ključnih izazova, s nadom da će potaknuti diskusiju u znanstvenim i stručnim krugovima o novim, inovativnim modelima koji bi mogli ponuditi cjelovitiju sliku izazova građanskog pravosuđa.

3. OVRŠNI POSTUPAK: MNOGOBROJNOST REFORMI S UPITNIM REZULTATOM

Republika Hrvatska preuzela je 1991. Zakon o izvršnom postupku SFRJ. Nakon niza legislativnih iskoraka, godine 2012. razvijen je i implementiran novi sustav ovrhe. Po njemu su svi prijedlozi za ovrhu na temelju vjerodostojne isprave (vjerodostojnom ispravom smatra se ona isprava koja potpuno i istinito odražava neki poslovni događaj. Vjerodostojna isprava na temelju koje se može odrediti ovrha može biti račun (računom se smatra i obračun kamata), mjenica i ček s protestom i povratnim računima (kad je to potrebno za zasnivanje tražbine),

2012., br. 6124, str. 10. – 12.; Id., Takozvana izravna naplata (ovrha), Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: građansko, trgovačko, radno i procesno pravo u praksi, 2012., str. 725.- 735.; Id., u suradnji s Kontrec, D., Komentar Ovršnog zakona, Organizator, Zagreb, 2015.; Matko-Ruždjak, J., Sudjelovanje javnih bilježnika u ovrsi, u: Novo ovršno pravo, Zagreb, 2004., str. 167–180; Nekić Plevko, N., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave, Javni bilježnik, vol. 9, br. 21, 2005., str. 34–41; Maleković, I., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave, Javni bilježnik, vol. 9, br. 21, 2005., str. 63–74; Hrvatinić, B., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave – sudjelovanje javnih bilježnika u ovrsi i sudska i izvansudska ovrha, Pravo u gospodarstvu, vol. 45, br. 6, 2006., str. 307–324; Nekić Plevko, N., Sudjelovanje javnih bilježnika u ovrsi – nakon tri godine i dvije novele, Javni bilježnik, vol. 12, br. 4, 2008., str. 94–101.; Bodul, D., Neki prijepori u izvršnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine – ovrha na nekretnini radi naplate manjih iznosa, Zbornik radova s III. Međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, Pravni fakultet, Split, 2017., str. 237-253.; Šago, D., Zabilježbe pravnih činjenica u ovršnom zakonu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 40, 2019., br. 1, str. 381-398.

javna isprava, izvadak iz poslovnih knjiga, po zakonu ovjerovljena privatna isprava te isprava koja se po posebnim propisima smatra javnom ispravom (čl. 31. st. 1. OZ-a)) uklonjeni iz nadležnosti sudova i delegirani javnim bilježnicima na rješavanje. Ovršni postupak po drugim pravnim osnovama kao i ovrha na nekretninama kao sredstvima ovrhe ostale su u nadležnosti sudova. U slučaju da javni bilježnik utvrdi da prijedlog za ovrhu na temelju vjerodostojne isprave ne zadovoljava kriterije propisane zakonom ili ako ga dužnik osporava, postupak bi se nastavio pred sudom po pravilima parničnog postupka. Studije naznačuju kako se ovaj sustav smatrao vrlo učinkovitim (posebice u dijelu ovrhe na novčanim sredstvima) naznačujući da se prvi put nakon dugo vremena počelo shvaćati kako se dugovi moraju platiti te da dužnici više ne mogu izbjegavati plaćanje koristeći se neučinkovitošću sustava.⁴ Međutim, sukladno daljnjim doktrinarnim shvaćanjima to je dovelo do otvaranja drugih problema.⁵ Stoga su opet izvršene izmjene Ovršnog zakona, gdje se ovrha vratila pod kontrolu sudova, pri čemu sudovi imaju opću nadležnost nad postupkom, uz zadržavanje uloge javnih bilježnika u postupku kao povjerenika suda (u cilju smanjivanja opterećenja sudova, koliko je to moguće).⁶ No, doktrina naznačuje kako ovaj legislativni iskorak treba promatrati u kontekstu „paketa” zakonodavnih mjera započelih 2018. i 2019. koji uključuju i Zakon o oprostima dugova fizičkim osobama,⁷ Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima⁸ te Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stečaju potrošača⁹ (kojim je uveden jednostavni postupak stečaja potrošača). Iz perspektive standarda ECHRa, brza i djelotvorna ovrha smatra se osnovnim pravom i kao takva spada u opseg čl. 6. Konvencija. ECHR je više puta naglasio da bi pravo na pravično suđenje (čl. 6. st. 1. Konvencije) bilo iluzorno ako domaći pravni sistem zemlje potpisnice dozvoljava da pravosnažna i obavezujuća sudska presuda ostane neoperativna i na štetu jedne strane. Mišljenje je ECHR da bi bilo nezamislivo da čl. 6. st. 1. Konvencije detaljno opisuje proceduralna jamstva dostupna stranama u postupku – postupku koji je pravičan, javan i žuran – bez zaštite provedbe sudskih odluka. Tumačenje čl. 6. Konvencije kao članka koji se isključivo tiče pristupa sudovima i vođenja postupka, vjerojatno bi dovelo do situacije koja je u suprotnosti sa načelima vladavine prava na čije su se poštivanje zemlje potpisnice obvezale kada su ratificirale Konvenciju. ECHR se poziva na predmet *Hornsby protiv Grčke*: ovrha presude bilo kojeg suda se, stoga, mora smatrati sastavnim dijelom “suđenja” u smislu čl. 6. Konvencije. Sud dalje ponavlja da državno tijelo ne može isticati neraspoloživost

4 Benc, R., Ovrha pred javnim bilježnicima i provedba ovrhe na novčanim sredstvima putem FINA-e, u: Benc, R., Boić, V., Giunio, M., Kontrec, D., Nekić Plevko, N., Sessa, Đ. Novi sustav ovrhe – primjeri, Novi informator, Zagreb, 2011.

5 Vidjeti, SVJETSKA BANKA, Pravosudni sektor: Analitička podloga za nacionalnu razvojnu strategiju RH do 2030., srpanj 2019.; Bratković, M., Zašto hrvatski javni bilježnici nisu sud? U povodu tumačenja Uredbe br. 805/2004 i Uredbe Bruxelles I bis u presudama Zulfikarpašić i Pula parking, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 67, br. 2, 2017., str. 287–317. te Novine u građanskom zakonodavstvu, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija Republike Hrvatske, Tuhelj, 2022.

6 NN, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/1. 131/20. i 114/22.

7 NN, br. 62/18.

8 NN, br. 68/19, 02/20, 46/20. i 47/20.

9 NN, br. 100/15, 67/19. i 36/22., dalje: ZSP.

sredstava kao opravdanje za nenamirivanje duga utvrđenog sudskom presudom. Doduše, kašnjenje u izvršenju presude može biti opravdano u posebnim okolnostima, ali kašnjenje ne može biti takvo da narušava bit prava zaštićenog čl. 6. st. 1. Konvencije. Pokretanje ovršnog postupka mora biti uređeno na jedinstven način, struktura postupka mora biti jednaka, pravni lijekovi u pogledu odluka oba tijela za izvršenje i postupci koji se pokreću pravnim lijekovima trebaju biti jednaki, kao i troškovi postupka.¹⁰ Uvažavajući činjenicu kako je problematika ovršnog postupka i u zemljama sa dugom tržišnom tradicijom dinamično područje u kojem se traže nova rješenja koja će pratiti trend promjena u međunarodnoj ekonomiji, pitanje svrsishodnosti i potrebe implementacije izmjena i dopuna ovršne legislative, u kontekstu osuvremenjivanja *de lege lata* rješenja, je iznimno aktualno. Ipak treba imati u vidu da je ovršno pravna zaštita iznimno široko područje. Podrobniji prikaz cjelovitoga ovršnog postupka bio bi preopsežan posao, koji bi premašio doseg analize, a sam cilj ne bi bio u cijelosti ispunjen. Za sada možemo konstatirati kako je pravni i institucionalni ovršni okvir pretežitim dijelom posljedica recepcije europskih normi pripadajućeg područja, ali su uočljivi i neki nedostaci. Naime, složeni postupak prilagodbe zakonodavstva u ovršno pravnom području zahtijeva stvaranje ili prilagodbu neophodnih institucija i struktura koje bi trebale osigurati učinkovitu pravnu zaštitu. Primjer je svakako sustav pravnih lijekova. Naime, doktrina ističe kako je RH naslijedila odnosno da ima vrlo kompleksan sistem pravnih lijekova i pravnih sredstava u ovršnom postupku. Kako su izvanredni pravni lijekovi ograničeni u postupku ovrhe, sintagma „kompleksan“ odnosi se na redovne pravne lijekove, a pored njih i na nekoliko drugih pravnih sredstava koja su dostupna u ovršnom postupku. Ovo je posljedica i judikature ECHRa gdje je jednakost stranaka u postupku jedan od aspekata koncepta pravičnog suđenja, što podrazumijeva pravo strana da budu upoznate sa svim izvedenim dokazima i svim iznesenim zapažanjima i da se o njima izjasne.¹¹ No, mnogobrojne analize su ukazivale da je upravo ovakva struktura ovršnog postupka jedan od glavnih razloga njegove sporosti i dugotrajnosti, pa iako je jasno da postoji potreba za pravnim lijekovima i sredstvima i u ovršnom postupku, sam sistem pravnih lijekova ne može biti isti kao onaj u parničnom postupku jer se u ovršnom postupku, u pravilu, ne utvrđuju građanska prava i obveze, odnosno ne rješavaju se sporovi o građanskim pravima i obvezama, već se ona prisilno ostvaruju.

3.1. Uloga javnih bilježnika u ovršnog postupku iz perspektive prava EU

Doktrina naznačuje kako se iz cjelokupne judikature Suda Europske unije o tumačenju uloge i položaja hrvatskih javnih bilježnika kada postupaju u okviru ovlasti koje su im povjerene

¹⁰ U svom ključnom predmetu, *Burdov protiv Rusije*, ECHR je zaključio da neraspoloživost sredstava nije opravdanje za neplaćanje duga utvrđenog presudom: “Državna vlast nema mogućnost da kao izgovor za neizmirivanje duga u izvršnom postupku navodi neraspoloživost sredstava. Poznato je da kašnjenje u izvršenju presude u određenim okolnostima može biti opravdano. Ali kašnjenje ne može biti takvo da narušava suštinu prava zaštićenog čl. 6. st. 1. [...]”

¹¹ Vidi *Dombo Beheer B.V. protiv Nizozemske*, ECHR 27. listopada 1993., br. 14448/88, i *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*, ECHR 9. prosinca 1994., br. 13427/87.

nacionalnim pravom u ovršnim postupcima na temelju vjerodostojne isprave može zaključiti sljedeće:

„- u povodu zahtjeva za prethodnu odluku hrvatskih sudova nije tumačena uloga javnih bilježnika u vezi s procesnim jamstvima koja se potrošačima jamče Direktivom 93/13.

- nema odluka Suda EU donesenih u povodu zahtjeva za prethodnu odluku iz Hrvatske ili koje druge države članice, a iz kojih bi proizlazilo da javni bilježnici ni pod kojim uvjetima nisu, ne mogu ili ne smiju biti nadležni za donošenje rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave za tražbine koje proizlaze iz potrošačkih sporova

- rješenje o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave koje je donio javni bilježnik i koje se odnosi na tražbinu koja proizlazi iz potrošačkog ugovora neće se moći izvršiti u drugoj državi članici uz primjenu Uredbe Bruxelles I bis jer je tome tako za sva rješenja o ovrsi javnog bilježnika neovisno o prirodi tražbine (Pula parking)

- rješenje o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave koje je donio javni bilježnik, koje se odnosi na potraživanje iz potrošačkog ugovora i na koje potrošač nije izjavio prigovor ne može se potvrditi kao europski ovršni naslov jer je tome tako za sva rješenja o ovrsi javnog bilježnika neovisno o prirodi tražbine (Zulfikaprašić)

- činjenica da se rješenje o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave koje je donio javni bilježnik neće moći izvršiti u drugoj državi članici nije diskriminacija na osnovi državljanstva niti su hrvatski državljani u nepovoljnijem položaju zbog toga od drugih državljana Unije (spojeni predmeti Parking i Interplastics).¹²

4. STEČAJNI POSTUPAK

Uz učestale reforme hrvatskog insolventijskog zakonodavstva, statističke analize, zaključno s 2011., ukazuju na znatan broj velikih, srednjih i malih trgovačkih društava koja su dugogodišnji gubitaši, s ogromnim obvezama, često s negativnim kapitalom, bez specijalizacije i s viškom zaposlenih. Takvi poslovni subjekti su preživljavali zahvaljujući subvencijama države, topljenju njihovog kapitala te činjenici nepostojanja odgovornosti za nepokretanje stečajnih postupaka. Kaznenopravna regulativa se u praksi, zbog nejasnih razloga, gotovo uopće ne provodi te ne postoji niti nikakav strah od eventualnog kažnjavanja.¹³ Više nego ikada financijska kriza uvjetovala je potrebu za radikalnom reformom stečajne insolventijske regulative.¹⁴

Vlada RH, stoga, je krajem 2012., s ciljem da se restrukturiraju ili da ukoliko to nije moguće odu u stečaj, implementirala Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj

12 Tako i detaljnije, Barać – Ručević, G., Briški, M., Čačić, I., Aktualna praksa Europskog suda za ljudska prava i Suda Europske unije, Novine u građanskom zakonodavstvu...cit., str. 92-93.

13 Vidi, Bodul, D., et al., Novosti i problemi u provedbi stečajnog zakonodavstva u Republici Hrvatskoj, Ekonomski pregled, vol. 65, 2014., br. 4, str. 318 - 351.

14 Svakako vidjeti, Bodul, D., Nakić, J., Čuveljak, J., Prolegomena o hrvatskom insolventijskom pravu od ulaska u Europsku uniju, Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, 2019., br. 84, str. 133-149.

nagodbi.¹⁵ On je stupio na snagu 1. listopada 2012. uvođenjem alternativnog izvansudskog insolventijskog postupka – postupka predstečajne nagodbe, koji podsjeća na nekadašnji institut sudske izvanstečajne prisilne (prinudne) nagodbe,¹⁶ čime je značajno utjecao na hrvatsko insolventijsko pravo. Idejna rješenja ZFPPN su transplantirana iz slovenskog *Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju*¹⁷ u kojem se obrađuje (osim financijskog poslovanja), još i predstečajni i stečajni postupak, kao i predstečajna (prisilna) nagodba.¹⁸ U prijedlogu ZFPPN se kao prvi razlog za uvođenje predstečajnog postupka navodi činjenica kako je postojeća primjena Stečajnog zakona dovela u pravilu do nestanka pravne osobe te da u zakonodavstvima Europe postoji tendencija prema modelu restrukturiranja i opstanka dužnika po modelu glave 11 Stečajnog zakonika SAD-a. Stoga je cilj ovog Zakona bio da se kroz institut predstečajne nagodbe omogući dužniku restrukturiranje i nastavak poslovanja.¹⁹

Europska Komisija donijela je 2014. Preporuke o novom pristupu stečaju i insolventnosti poduzetnika²⁰ kojima je utvrdila niz općih načela za nacionalne postupke insolventnosti s ciljem poticanja održivih poduzetnika na restrukturiranje u ranoj fazi kako bi se spriječila insolventnost i omogućio nastavak poslovanja. Naročito je važno ukazati na temeljnu premisu ovog dokumenta, a to je da se stečajni postupak ne može i ne smije smatrati isključivo kao „smrt“ trgovačkog društva. Navedena premisa dobiva ključni značaj pa čak pravno-političkih prioritet pri reformi insolventijskog pravosuđenja u kontekstu vrlo učestalog likvidacijskog stečaja. Paralelno pritisak za donošenje novog Stečajnog zakona 2015.,²¹ odnosno za jaču ulogu suda u predstečajnim nagodbama, vršila je i primjena čl. 6. iz Konvencije. Naime, praksa ECHR-a naznačuje kako se čl. 6., st. 1. primjenjuje na stečajni postupak²² pa prva dvojba koja se odnosi na samu legitimnost procesa dejudicijalizacije kroz model predstečajne nagodbe je činjenica da stečajno pravna zaštita mora biti u nadležnosti onog tijela koje

15 NN, br. 108/12., 144/12., 81/13., 112/13., 71/15. i 78/15, dalje: ZFPPN. Stavljene sada izvan snage u većem dijelu.

16 Za starije propise vidi Politeo, I. Vanstečajna prinudna nagoda, Hrvatsko štamparsko društvo, Zagreb, 1923.

17 Ur. l. RS, št. 13/14. - uradno prečišćeno besedilo. Sada je na snazi Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (Uradni list RS, št. 176/21 – uradno prečišćeno besedilo, 178/21 – popr., 196/21 – odl. US in 157/22 – odl. US).

18 Vidi, Bodul, D., et al., O položaju nagodbenog vijeća u postupcima predstečajne nagodbe iz perspektive čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34, 2013., br. 1, str. 471-489.

19 O pravno-povijesnom i poredbenom razvoju stečajnog postupka više vidi kod Bartulović, Ž., Bodul, D., Vuković, A., Pravno-povijesni i poredbeni prikaz razvoja stečajnog postupka, Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34, 2013., br. 2, str. 911.– 939.

20 Dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex:32014H0135_0, stranica posjećena 17. siječnja 2023.

21 NN, br. 71/15., 104/17. i 36/22, dalje: SZ/15.

22 Arg., S.p.r.l. ANCA and Others protiv Belgije, odluka, 10. prosinca 1984., Decisions and Reports 40, Interfina and Christian della Faille d'Huyse protiv Belgije, odluka, 4. svibnja 1987., br. 11101/84, Ceteroni protiv Italije, presuda, 15. studeni 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-V, Bassani protiv Italije, presuda, 11. prosinca 2003., br. 47778/99, Capital Bank AD protiv Bugarske, presuda, 24. studeni 2005., br. 49429/99 i Sukobljević protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., br. 5129/03.

Konvencija označava sintagmom „tribunal“ (koji bez obzira na to kojoj vlasti pripada), a danas ta svojstva u pozitivnom pravu ima samo sud.²³ To je rezultiralo „brisanjem“ zakonodavnih rješenja po kojima je FINA *de facto* i *de jure* odlučivala u postupcima predstečajne nagodbe. Novo rješenje ukazuje na samostalnost suda što podrazumijeva da je sud posebna vrsta tijela državne vlasti za koji vrijede posebna pravila organiziranja.

Važeći Stečajni zakon (dalje: SZ/15) stupio je na snagu 1. rujna 2015. Kako je SZ/96 bio mijenjan više puta, zakonodavac se odlučio za donošenje novog zakona, ali u pogledu stečaja riječ je prvenstveno o izmjenama postojećeg zakona dok je predstečajni postupak znatnije promijenjen.

Ipak u gotovo dvije godine primjene SZ/15 utvrđeno je da je broj pokrenutih predstečajnih postupaka relativno mali (273 pokrenuta postupka), pri čemu je u samo 58 slučajeva prihvaćen plan restrukturiranja i potvrđen predstečajni sporazum. Stoga je cilj Zakona o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona,²⁴ koji je stupio na snagu 2. studenog 2017., primarno olakšati predstečajni postupak propisivanjem realnih rokova za poduzimanje određenih radnji u postupku.

Zakon o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona (dalje: ZID SZ 22) stupio je na snagu 31. ožujka 2022. i, u pravilu, primjenjuje se na postupke koji će biti pokrenuti nakon tog dana, s time da nova pravila o ograničavanju ovrhe stupaju na snagu 1. listopada 2022. No, ovom se izmjenom ponajprije implementira Direktiva o restrukturiranju i nesolventnosti²⁵ te se unaprjeđuje postojeći pravni okvir za stečajne upravitelje.²⁶

4.1. Regulacija „to big to fail“ trgovačkih društava

Posljednje krizne godine na globalnom planu rezultirale su nedosljednom ekonomskom politikom zemalja članica EU koja se kretala od politike proklamiranog liberalizma do politike *ad hoc* intervencionizma. Ona je rezultat neusklađenosti mogućnosti nacionalne države i njenih postojećih obveza prema građanima. Doktrinarne analize navode kako stoga države pokušavaju ispuniti svoju očekivanu funkciju implementiranjem insolventijskih propisa kojima je za cilj spašavanje infrastrukturnih „gubitaša“ od likvidacijskog stečaja zadržavajući pritom one subjekata koji predstavljaju oslonac nacionalne politike razvoja. Naime, krajem 2016. i početkom 2017. grupacija Agrokor zapala je u nepremostive financijske teškoće. Stoga se odmah počelo s pripremom zakonskog okvira što je rezultiralo donošenjem Zakona o postupku *izvanredne uprave* u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku

23 Europski sud za ljudska prava, u predmetu Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301-B naglasio je važnost vladavine prava s aspekta nedopuštenog utjecaja zakonodavca na ishode sudskih postupaka.

24 NN, br. 104/17.

25 Direktive (EU) 2019/1023 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o okvirima za preventivno restrukturiranje, otpustu duga i zabranama te o mjerama za povećanje učinkovitosti postupaka koji se odnose na restrukturiranje, nesolventnost i otpust duga i o izmjeni Direktive (EU) 2017/1132.

26 Čuveljak, J., Šta je novo u Stečajnom zakonu, Pravo i porezi, 2022., br. 4., str. 43.

Hrvatsku²⁷ ili tzv. *Lex Agrokora*.²⁸ U svakom slučaju, iako se tzv. *Lex Agrokora* oslanja na SZ, kao normativno transplatativni uzor hrvatskom zakonodavcu poslužilo je talijansko rješenje za trgovačko društvo *Parmalat* i kasnije *Alitalia* koji su za tu zemlju bile sistemski važna trgovačka društva.²⁹ Teza Zakona je da nekontrolirani kolaps sistemski važnog društva može prouzročiti lančanu reakciju koja potencijalno može ozbiljno ugroziti cijeli gospodarski sustav Republike Hrvatske.³⁰ Agrokora je i u susjednim državama prisutan putem ovisnih društava. Tako je Federacija Bosne i Hercegovine, nakon što njeni sudovi nisu priznali hrvatski postupak o otvaranju postupka izvanredne uprave, donijela Uredbu o postupku vanrednog nadzora u privrednim društvima od sistemskog značaja za Federaciju BiH.³¹ Cilj je Uredbe stvoriti uvjete za stabilizaciju poslovanja društva koja su od sistemskog značaja i koja su nelikvidna ili se provode postupci koji sadržajno odgovaraju postupcima koji odgovaraju postupcima za nelikvidna društva. Isto je napravila i Slovenija, implementirajući *Zakon o pogojih imenovanja izrednoga člana uprave u društvah sistemskoga pomena za Republiku Slovenijo*, tzv. *Lex Mercator*.³²

4.2. Uvođenje europskih pravila tržišnog natjecanja i državnih potpora u insolventijsko zakonodavstvo

Kada govorimo o poziciji države, u bilo kojim postupcima, treba razlikovati dvije situacije. Prva je kada država postupa kao komercijalna osoba, prema propisima civilnog prava (*iure gestionis*), a druga kada država nastupa autoritativno kao javno-pravna vlast (*iure imperii*). U prvom je slučaju država potpuno ravnopravna (koordinirana) s drugim subjektima, dok se u drugom slučaju radi o odnosu tijela javne vlasti i pojedinca koji je njoj podređen (subordiniran). Tu država, djelujući izravno kroz sudove, a neizravno kroz zakonodavnu aktivnost, čuva ili barem nastoji očuvati opći interes te stabilnost pravnog i ekonomskog sistema. Ipak i u takvom postupanju država je ograničena sustavom pravila o državnim potporama kojima je cilj omogućiti jednakost djelovanja poduzetnika na tržištu odnosno onemogućiti nacionalnom tijelu javne vlasti selektivno dodjeljivanje prednosti nekom poduzetniku.³³

Dana 1. rujna 2015. stupio je na snagu novi SZ, a odredbe iz ZFPPN u dijelu koje se tiču predstečajnih nagodbi prestali su važiti. Stoga je Vlada RH donijela novu Uredbu o uvjetima,

27 NN, br. 32/17., dalje: ZPIU.

28 Za kritički osvrt vidi, Garašić, J., Izvanredna uprava države nad povezanim društvima, Zbornik 5. susreta pravnika, Hrvatski savez udruga pravnika u gospodarstvu, Zagreb, 2017., str. 5- 28.

29 Brogi, R., Santella, P., Two New Measures of Bankruptcy Efficiency, Law and Economy Working Paper No. 1, 2003. Dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=426961>, stranica posjećena 12. siječnja 2023.

30 Podrobnije, Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog Zakona o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku, s konačnim prijedlogom Zakona, Zagreb, ožujak 2017., str. 2. et seq.

31 Sl. novine FBiH, br. 83/17.

32 Ur. list RS, št. 23/17.

33 Čuveljak, J., Državne potpore. Materijali dostupni na mrežnim stranicama VTS RH.

načinu i postupku raspolaganja tražbinama s naslova poreznog duga u predstečajnom i stečajnom postupku.³⁴

Nadalje, SZ/15 je kao jedno od načela istaknuo i pravilo, da će se na postupke i mjere o kojima odlučuju vjerovnici, a kojima se odstupa od skupnoga namirenja vjerovnika unovčenjem dužnikove imovine i podjelom prikupljenih sredstava vjerovnicima, na odgovarajući način primjenjivati propisi kojima se uređuje područje državnih potpora (čl. 11. st. 7. SZ).

4.3. Utjecaj europske regulative na regulaciju položaja radnika u insolventnom postupku

Ako postoji pitanje povodom koga će se uvijek imati što raspravljati i koje će se čak nametati kao izvor, nerijetko krupnih, institucionalnih, ekonomskih, pa i političko pravnih dilema, onda je to svakako pitanje položaja radnika u stečajnom postupku. Kod gotovo svih promjena SZ-a radilo se o namjeri prevladavanja „akutnih“ problema u praksi i unaprijeđenju sustava ostvarivanja stečajno-pravne zaštite. Radnici su zbog toga mijenjali i status i naslov i isplatni red, a tražbina im se dijelila na tražbinu vjerovnika stečajne mase te tražbinu stečajnih vjerovnika prvog višeg ili drugog višeg isplatnog reda.³⁵ Štoviše, učestale promjene položaja radnika u stečajnom postupku vezane su i uz pokušaj osiguravanja socijalnog mira, posebice nakon što je velikom broju radnika prestao radni odnos otvaranjem stečajnog postupka nad njihovim dotadašnjim poslodavcem. Povijesno, Zakon o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca iz 2003.³⁶ prvi je hrvatski zakon koji se isključivo bavi materijom zaštite radničkih prava u slučaju stečaja poslodavca. Ovim Zakonom u te svrhe osnovan je Fond za razvoj i zapošljavanje. U cilju postizanja potpunog usklađivanja ZORPa 2003. s Direktivom 2002/74/EZ Europskoga parlamenta i Vijeća od 23.09.2002. implementiran je novi ZORP. Stupanjem na snagu novog Zakona o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca 2008.,³⁷ poslove Fonda preuzima Agencija za osiguranje radničkih potraživanja u slučaju stečaja poslodavca kao tijela koje tu zaštitu provodi po pravilima općeg upravnog postupka. Izmjene i dopune ZORPa 2013.³⁸ usklađene su s Direktivom 2008/94/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 22.10.2008. Navedenom Direktivom stavljene su izvan snage: Direktiva Vijeća 80/987/EEZ, Direktiva Vijeća 87/164/EEZ i Direktiva 2002/74/EZ Europskog parlamenta i Vijeća. U praksi to je značilo redefiniranje i proširenje dijapazona prava radnika.³⁹ Navedena reforma iz 2015. redefinirala je pravna pravila o zaštiti materijalnih

34 NN, br. 122/15. i 47/16.

35 Radović, V., Stečajni isplatni redovi, Aktualna pitanja savremenog zakonodavstva, Budva, 2005., str 173 - 192.

36 NN, br. 114/03.

37 NN, br. 86/08.

38 NN, br. 80/13.

39 Uz prava koja radnik ima sukladno odredbama SZ i ZORP, na pravni položaj radnika pored SZ-a bitan utjecaj ima i Zakon o radu (NN, br. 93/14, 127/17, 98/19 i 151/22, dalje: ZOR) te Kazneni zakon (NN, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19 i 84/22, dalje: KZ) koji propisuje kaznu zatvora zbog neisplate dijela ili cijele plaće jednom ili više radnika (čl. 132. KZ).

prava iz radnih odnosa radnika u slučaju stečaja poslodavca, vrste i opseg zaštićenih prava. Agencija, po novom u tome ima značajno proširena ovlaštenja i obveze (čl. 1. ZORP).⁴⁰ Uslijed dužeg trajanja stečajnog postupka, kao i činjenice da je zbog nemogućnosti namirenja radnika u stečaju do isplate od strane Agencije prolazilo mnogo vremena tijekom kojeg je radnik bio bez primanja, najveća novinu reforme iz 2015. uz već postojeći sustav zaštite materijalnih prava radnika u slučaju stečaja poslodavca predstavljala je zaštita egzistencije radnika isplatom minimalne plaće od strane Agencije u slučaju blokade računa poslodavca zbog nemogućnosti prisilne naplate neisplate plaće odnosno naknade plaće (Glava IIA., čl. 4c, 4d i 4e).⁴¹ Kako je SZ/15 uveo obvezu FINE za pokretanjem stečajnih postupaka čim je račun dužnika blokiran više od 120 dana, u praksi su znatno rjeđi slučajevi dužih neisplata tražbina radnika. Pored toga, u odnosu na ostale vjerovnike tražbine radnika su ipak privilegirane jer su kao prvo svrstane u prvi viši isplatni red, tako da se ostali stečajni vjerovnici mogu namiriti tek kada su sve tražbine radnika podmirene. Također se dio tražbina radnika nastalih prije otvaranja stečajnog postupka smatra troškovima tog postupka. Ipak primjenom instituta osiguranja potraživanja radnika u slučaju stečaja i blokade računa poslodavca, uočeni su nedostaci u postupovnim odredbama koji su otežavali pravilno i efikasno postupanje. Stoga je donesen novi zakon, Zakon o osiguranju radničkih potraživanja i daljnje izmjene⁴² kako bi se propisale jasne i nedvojbene postupovne odredbe. Naime, Zakona ne sadrži suštinske izmjene i dopune, već nomotehničku doradu pojedinih odredbi.

4.4. Problematika potrošačke prezaduženosti

Posljednja zemlja u europskom pravnom krugu, uz Grčku, koja je implementirala potrošački stečaj je Republika Hrvatska što je bitno ako se uzme u obzir činjenica da je potrošački stečaj u europskom pravnom krugu prvotno uveden u Danskoj (dans. *Gældssaneringslov*), 9. svibnja 1984. (stupio na snagu 1. srpnja 1984.), kada je Stečajnom zakonu (dans. *Konkurslov*) dodan 4. dio.⁴³ Ipak Hrvatska ima dugu tradiciju stečaja nad imovinom fizičkih osoba. Stoga, iz povijesne perspektive, takav institut nije *terra incognita* u hrvatskom zakonodavstvu. Novo stečajno pravo uređeno je Stečajnim zakonom od 15. svibnja 1996.⁴⁴ Sam tadašnji Stečajni zakon je složen i obiman zakon (342 članka), a mnoga njegova rješenja su u bitnome nova. Ipak, ideja proširenja pasivne stečajne sposobnosti na sve fizičke osobe nije nova i u stari SZ je implementiran institut stečaja nad imovinom dužnika pojedinca, gdje se dužnikom pojedincem prema odredbama SZ-a smatraju trgovac pojedinac i obrtnik (čl. 3., st. 1. stari SZ), dakle ne svaka fizička osoba. Odgovor na pitanje zašto je u SZ došlo do izostavljanja

40 NN, br. 82/15.

41 Podrobnije, Bodul, D., Vuković, A., Novela Zakona o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca – rješenja i dvojbe, Radno pravo, 2015., br. 10, str. 34 - 40.

42 NN, br. 70/17. i 18/23.

43 Vidi, Kilborn, J.J., Twenty-Five Years of Consumer Bankruptcy in Continental Europe: Internalizing Negative Externalities and Humanizing Justice in Denmark, *International Insolvency Review*, vol. 18, 2009, no. 1, str. 155.

44 NN, br. 44/96.

kategorije potrošača kao mogućeg subjekta stečaja nije jednostavno dati, no ova se nesmotrenost ispravila recepcijom instituta potrošačkog stečaja odnosno ZSP.⁴⁵

Sukladno pravilima potrošačkog insolventijskog postupka, cilj je ovog specifičnog izvanparničnog postupka poštenog potrošača osloboditi od obveza koje preostanu nakon unovčenja njegove imovine i raspodjele prikupljenih sredstava vjerovnicima (oslobođenje od preostalih obveza) (čl. 2., st. 1. starog ZSP). Dakle, kod potrošačkog stečaja razlikujemo materijalno-pravni cilj koji se odnosi samo na potrošača i predstavlja upravo *differntia specifica* u odnosu na korporativni stečaj. Sam postupak je žuran/hitan pa sud može donositi odluke i bez usmene rasprave, *ex offio* odlučivati o činjenicama koje su važne za postupak i radi toga izvoditi sve potrebne dokaze (čl. 24. starog SP). Posebne insolventijske odredbe pružaju potrošačima pravo na otpust dugova u tri etape. Dakle, zakonodavac je nastojao dati precizna pravila za svaku situaciju i svaku fazu postupka.

5. PARNIČNI POSTUPAK

Još je u drugoj polovici svibnja 2016. Ministarstvo pravosuđa uputilo u javnu raspravu Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku kojim bi se zahvatilo u uređenje velikog broja instituta. Tijekom izrade brojnih nacrtu planirane novele ZPP-a i rasprava o njima napuštena je težnja da ona bude isključivo revizijska te se pristupilo mijenjanju i dopunjavanju i drugih materija, jer se u njoj zahvaćaju mnoga različita područja i instituti ZPP-a, što ispočetka zasigurno nije bila namjera. Ipak uvažavajući impozantnu povijest i kompleksnost ZPPa za isti je i trebala dobra priprema, kvalitetna redakciju te pažljivo odmjerenje osnovnih načela što je u većoj mjeri i napravljeno. Konkretnije, izmjene su izvršene kroz 121 članak Novele ZPP (NN, br. 70/19.) kako u općim odredbama, u postupku pred prvostupanjskim sudom, u postupku pred drugostupanjskim sudom, u postupku povodom izvanrednih pravnih lijekova tako i u posebnim postupcima (i u europskim parničnim postupcima).⁴⁶ Novela predstavlja 26 intervenciju u osnovni tekst Zakona o parničnom postupku od njegova donošenja 1976. Zanimljivo je primijetiti da se ZPP zbog tolikih promjena organski bitno mijenjao, i to tako što se njegov normativni sadržaj stalno povećavao jer se većina njegovih promjena sastojala u dodavanju novih sadržaja i uređenja (tj. izmjenama i dopunama), a pritom se brisalo razmjerno malo sadržaja. Uslijedile su i druge novele. *Ratio* ovog ambicioznog poduhvata je potreba izmjene čitavog niza instituta odnosno neophodnost uvažavanja prijedloga i sugestija sudske prakse koja su rezultat dugogodišnjih iskustava. Radi ostvarenja ovih ciljeva, daljnjim Novelama su u domeni funkcionalnog procesnog prava redizajnirani mnogi procesni instituti te je kreiran znatan broj novih pravila. Mišljenja smo kako je (i sada) procesna regulativa normativno solidna u pogledu pravne

45 Podrobnije, Bodul, D., Vuković, A., Nacrt Zakona o stečaju potrošača iz lipnja 2014. i opravdanost recepcije njemačkih rješenja, Hrvatska pravna revija, 2014, br. 9, str. 60 - 75.

46 Bodul, D., Novela Zakona o parničnom postupku iz 2019., Informator, br. 6606-6608, 2019., 14-17. te Bodul, D., Tironi, I., Godina i nešto primjene Zakona o parničnom postupku: opće odredbe, prvostupanjski i ogledni postupak, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 42, 2021., br. 2, str. 471-488.

sistematike, pravne tehnike i dosljednosti u normiranju, čemu su svakako i doprinijeli sudovi kroz sudsku praksu i svoja postupanja te intenzivno i konstantno razrađivanje zakonskih rješenja.⁴⁷

6. REORGANIZACIJA PRAVOSUĐA U POGLEDU STATISTIKE I DIGITALIZACIJE

Reformski procesi u pravosudnom sustavu Republike Hrvatske započeli su donošenjem odluke o pridruživanju EU koja je, zajedno s globalnim promjenama u pravosudnim sustavima, odredila i temelje za njegov daljnji razvoj. Ipak ako postoji pitanje povodom koga će se uvijek imati šta raspravljati i koje će se čak nametati kao izvor pravnih i političkih dilema, onda je to svakako sudačka (pre)opterećenost odnosno okvirna mjerila za rad sudaca kao i metodologija ocijene sudaca

6.1. Nova okvirna mjerila i nova metodologija: normativni prikaz

Okvirna mjerila za rad sudaca predstavlja propis kojeg donosi Ministar nadležan za poslove pravosuđa uz prethodno mišljenje Opće sjednice Vrhovnog suda RH. Postupak izrade, donošenja i objavljivanja navedenog akta propisan je čl. 79. Zakona o sudovima.⁴⁸ Prijedlog okvirnih mjerila za rad sudaca donosi Ministar pravosuđa te ga prosljeđuje Vrhovnom sudu RH da u roku od 30 dana dostavi mišljenje Opće sjednice Vrhovnog suda o datom prijedlogu i prijedloge o njegovim izmjenama i dopunama, a ukoliko Vrhovni sud ne dostavi mišljenje Opće sjednice u propisanom roku, Ministar pravosuđa donosi Okvirna mjerila za rad sudaca i bez tog mišljenja. Okvirna mjerila za rad sudaca objavljuju se na mrežnim stranicama Ministarstva pravosuđa.⁴⁹ Svrha okvirnih mjerila je da propisuju okvirni broj predmeta koje sudac određenog suda mora riješiti u jednogodišnjem razdoblju. Nepoštivanje odredbi Okvirnih mjerila razlog je za pokretanje stegovnog postupka protiv sudca (čl. 95. st. 3. ZSa). Podrobniji statistički prikaz nije napravljen, jer bi premašio doseg analize, a sam cilj ne bi bio u cijelosti ispunjen.

Ako su okvirna mjerila za rad sudaca skupovi zahtjeva konkretnog društva za osobinama koje sudac mora imati u svom radu, onda je metodologija rada suda način stupnjevanja, procjenjivanja mjere u kojoj sudac zadovoljava društvene zahtjeve, osobine sadržane u okvirnim mjerilima. Metodologija ocjenjivanja obnašanja sudačke dužnosti⁵⁰ akt je

47 Zakon o parničnom postupku, NN, br. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 123/08, 57/11, 148/11. – pročišćeni tekst, 25/13., 89/14. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske i 70/19, 80/22. i 114/22.

48 Zakon o sudovima, NN, br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23. dalje: ZS.

49 Tekst Okvirnih mjerila dostupan je na mrežnim stranicama Ministarstva pravosuđa: <https://pravosu-dje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama/Zakoni%20i%20ostali%20propisi/Okvirna%20mjerila%20za%20rad%20sudaca.pdf> (24. veljače 2023.).

50 Metodologija ocjenjivanja obnašanja sudačke dužnosti (NN, br. 125/19.), dalje: Metodologija.

kojeg donosi Državno sudbeno vijeće (DSV) temeljem ZS uz prethodno mišljenje Vijeća predsjednika svih sudačkih vijeća u Republici Hrvatskoj te Opće sjednica Vrhovnog suda RH. Metodologija je akt kojim su propisani kriteriji za ocjenjivanje, dakle određuju se mjerila ocjenjivanja, njihovo bodovanje i način računanja razdoblja ocjenjivanja određenog ZS. Obnašanje sudačke dužnosti svih sudaca u RH, osim sudaca Vrhovnog suda RH, ocjenjuje se povodom prijave suca na oglas za imenovanje na drugi sud, na viši sud i za predsjednika suda. Rad se ocjenjuje tijekom kalendarske godine koja iznosi, kako je prethodno spomenuto, 220 radnih dana sukladno Okvirnim mjerilima za rad sudaca.⁵¹

6.2. Digitalni iskorak pravosuđa

Sistemske i razvojne promjene vezane za novu tehnološku paradigmu zahtijevale su novu koncepciju i strategiju razvoja pravosuđa zasnovanu na tehnologiji kao ključnoj poluzi razvoja. Stoga imajući u vidu kompleksnost i aktualnost problema koji u ovom radu obrađujemo, a radi preciznosti i jasnoće, smatramo značajnim *ab initio* napraviti objašnjenje pojma „e-pravosuđe“. Vijeće Europe je 2018.⁵² usvojilo strategiju i nacrt Akcijskog plana razvoja e-pravosuđa za razdoblje 2019.–2023.,⁵³ naznačujući kako je e-pravosuđe mjera kojom se pojednostavljuje i poboljšava pristup pravosuđu, a prekogranični pravni postupci se digitaliziraju. U navedenom kontekstu je bitno spomenuti kako u Republici Hrvatskoj razvijanje komponente e-pravosuđa, bilo kroz doprinos razvoju sudske uprave, odnosno kao bitan element samog građanskoga, parničnoga ili izvanparničnoga, postupka, predstavlja postupak koji je u odmakloj fazi, ali koji je još uvijek postupak *in statu nascendi*. Veliki potencijal i prednosti „e-pravosuđa“ leže u njegovim jedinstvenim karakteristikama. Doktrina naznačuje kako sintagma „e-pravosuđe“ u literaturi obuhvaća širok dijapazon inicijativa, uključujući uporabu elektroničke pošte, e-oglasne ploče, podnošenje zahtjeva internetom, pružanje informacija internetom (uključujući sudsku praksu), primjenu video saslušanja i video konferencija, internetsko praćenje registriranja i tijeka predmeta te mogućnost sudaca ili drugih donositelja odluka da elektronički pristupe informacijama.⁵⁴ U svakom slučaju, u posljednjih 10-ak godina urađeno je iznimno puno na poboljšanju regulacijskog okvira u području digitalizacije pravosuđa. Daljnja strategija razvoja, bilo europskog ili nacionalnog modela e-pravosuđa, zasniva se na projekciji ciljeva i ulozi informacijskog sektora u pravosuđu uzimajući u obzir postojeće objektivne okolnosti i činjenicu da je država RH članica EUa te da samim time ima i određene obveze. *Exempli causa*, neke od njih proizlaze i iz Europske povelje o korištenju umjetne inteligencije u pravosuđu koju je donio Odbor za učinkovitost pravosuđa Vijeća Europe u Strasbourgu 2018. Nadalje, obveze su i kao

51 Bodul, D., Tironi, I., Vrednovanje rada sudaca u Republici Hrvatskoj: dihotomija norme i prakse, Zbornik radova II. Međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, Pravni fakultet, Split, 2020., str. 241-261.

52 Prije je na snazi bio Akcijski plan za europsko e-pravosuđe 2014.–2018. SL C 182, 14.6.2014.

53 Nacrt akcijskog plana za e-pravosuđe 2019. – 2023., 12794/3/18 REV 3.

54 Vidi, Priručnik o Europskom pravu u području pristupa pravosuđu, Agencija Europske unije za temeljna prava, Vijeće Europe, 2016., str. 179. et seq.

posljedica utjecaja judikature uz čl. 6. Konvencije gdje pravo na internet doživljava skromnu razradu. Naime, iako ECHR nije dao definiciju e-pravosuđa, jer je u biti riječ o "kvalifikaciji ili pravnom predočenju" koje se neprestano razvija njegovom sudskom praksom, ono podliježe pravilima o pristupu sudu i pravu na pravično suđenje prema čl. 6. Konvencije. To nam ukazuje i predmet *Lawyer Partners a.s. protiv Slovačke*.⁵⁵ Nadalje, u praksi Suda EU je potvrđeno kako postupci kojima se može pristupiti isključivo „elektroničkim sredstvima“ nekim osobama mogu onemogućiti ostvarivanje njihovih prava.⁵⁶ Sud EU je također napomenuo da nekim osobama ostvarivanje prava koja omogućuje Direktiva o univerzalnoj usluzi u praksi može biti nemoguće ili iznimno teško – posebice osobama koje nemaju pristup internetu – ako se postupku nagodbe može pristupiti samo elektroničkim sredstvima.⁵⁷

7. UMJESTO ZAKLJUČKA: BILANCA REFORMI

Postojeće (nepovoljno) stanje u pravosuđu nije od jučer i ima mnogo uzročnika. Čak štoviše, vrijeme u kojem jesmo, a pogotovo ono koje nadolazi, će pitanja i probleme u tom pravcu sve više potencirati.

Dugotrajnost ovršnih postupaka i povećan broj nagomilanih ovršnih predmeta postali su najkonkretniji primjer disfunkcionalnosti sustava. Za sada možemo konstatirati kako je pravni i institucionalni ovršno pravni okvir pretežitim dijelom posljedica recepcije europskih normi pripadajućeg područja, ali su uočljivi i neki nedostaci. Naime, složeni postupak prilagodbe zakonodavstva u ovršno pravnom području zahtijeva stvaranje ili prilagodbu neophodnih institucija i struktura koje bi trebale osigurati učinkovitu pravnu zaštitu. Doktrina naznačuje kako se vrlo teško napušta tradicionalni pristup, prema kojem ovrha pripada užoj sferi sudske djelatnosti, te da je prirodno da ovršnopravnu funkciju obavlja sud. Također ukazuje kako je ključ prevazilaženja ove predrasude u okretanju ka jurisprudenciji ECHRa, a naročito njenom pravilnom tumačenju. U tom smislu, činjenica da se u postupku ovrhe, po pravilu, ne „utvrđuju prava i obveze građanskopravne prirode“, već se ona prisilno izvršavaju, trebalo bi biti ideja vodilja prilikom reforme sistema ovrhe, što se odnosi, kako na izbor adekvatnih organizacijskih struktura, tako na samu strukturu ovršnog postupka.

Mišljenja smo kako je insolventijska regulativa normativno solidna u pogledu pravne sistematike, pravne tehnike i dosljednosti u normiranju, čemu su svakako i doprinijeli trgovački sudovi kroz sudsku praksu i svoja postupanja te intenzivno i konstantno razrađivanje zakonskih rješenja. Ipak, uvažavajući činjenicu kako je problematika stečajnog postupka i u zemljama sa dugom tržišnom tradicijom dinamično područje u kojem se traže nova rješenja

⁵⁵ ECHR, *Lawyer Partners a.s. protiv Slovačke*, br. 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 i 29557/08, 16. lipnja 2009.

⁵⁶ U predmetu *Alassini protiv Telecom Italia SpA SEU*, (spojeni predmeti C-317/08 do C-320/08, *Rosalba Alassini protiv Telecom Italia SpA*, *Filomena Califano protiv Wind SpA*, *Lucia Anna Giorgia Iacono protiv Telecom Italia SpA* i *Multiservice Srl protiv Telecom Italia SpA*, 18. ožujka 2010.

⁵⁷ Podrobnije, Priručnik o Europskomcit., str. 54. i 117.

koja će pratiti trend promjena u međunarodnoj ekonomiji, pitanje svrsishodnosti i potrebe implementacije izmjena i dopuna insolventijske legislative, u kontekstu osuvremenjivanja *de lege lata* rješenja, ostaje i dalje iznimno aktualno. Generalno govoreći, komparativna doktrinarna istraživanja pokazuju da u procesnoj doktrini i zakonodavstvu postoje različita shvaćanja o modelima stečajnog postupka. Različiti modeli stečajnog postupka, bilo kao sudski ili administrativni model stečajnopravne zaštite, doveli su do toga da danas suvremeni pravni sustavi nude različite koncepcije stečajnog postupka koje osciliraju između koncepcije slične donošenju sudskih odluka, s jedne strane, i čisto administrativnih modela, s druge strane, a između njih postoji više različitih prelaznih, odnosno kombiniranih modela. Štoviše, niti OECD,⁵⁸ Međunarodni monetarni fond (MMF),⁵⁹ Svjetska banka,⁶⁰ UNCITRAL (*United Nations Commission on International Trade Law*),⁶¹ ALI (*American Law Institute*) ili UNIDROIT (*International Institute for the Unification of Private Law*)⁶² koji se bave i stečajnom regulativom, nemaju jasno stajalište koji je model najprimjereniji za praktičnu primjenu. Dakle, to ukazuje kako pravo regulira konkretna društva. Ta društva imaju svoju tradiciju i probleme. Stoga iako RH ima za opći cilj transformaciju svoga prava u skladu s pravom EUa, ona ipak stoji i dalje pred individualnim izazovima u cilju daljnje funkcionalizacije stečajno pravne zaštite.

Budući je od stupanja na snagu ZID ZPP/22 prošlo malo više od godine dana, jasno je kako se za sada, na temelju postojeće sudske prakse, ne može dati potpuna i valjana ocjena opravdanosti i učinkovitosti zadnje Novele. Dosadašnja analiza ukazuju na praktične probleme u provedbi pojedinih zakonskih rješenja u prvom razdoblju primjene novoga zakonodavstva. U svakom slučaju na strankama i njihovim punomoćnicima ostaje da odredbe ZPPa pažljivo i temeljito analiziraju kako bi što kvalitetnije mogli zaštititi svoja prava i interese, a na sudovima je da Novelu pravilno interpretiraju i primjenjuju, što će, predviđamo, ponekad i u određenim segmentima, biti ozbiljan i zahtijevan posao. U tom kontekstu nepotpunost pravne regulative ne nastaje samo kao posljedica nužne nesavršenosti zakonodavca, već proizlazi i iz složenosti i dinamičnosti društvenih odnosa, koji predstavljaju predmet pravnog reguliranja, a koji su neuhvatljivi u precizne pravne formule.

Analiza hrvatskog sustava evaluacije sudaca ukazuje na niz nedostataka i nelogičnosti. Štoviše, prostor mogućeg rješenja problema nije baš lako vidljiv jer su gotovo svi suci u razdoblju čak i najvećeg gomilanja zaostataka ostvarivali normu (tj. barem statistički gledano odradili su koliko se od njih traži temeljem tada postojećih mjerila), pa je „začarani krug“ pravnog apsurdna postao još apsurdniji (previše sudaca, previše zaostataka, a svi rade koliko

58 Vidi, OECD, *Creditor Rights in Insolvency Procedure*, Sydney, 1999.

59 Vidi, IMF, *Orderly and Effective Insolvency Procedures*, Washington, DC, 1999.

60 Vidi, WORLD BANK, *Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems*, Washington, 2001.

61 Vidi, UNCITRAL, *Legislative Guide on Insolvency Law*, 2004.

62 Vidi, American Law Institute (ALI), *Transnational Insolvency Project, Principal of Cooperation in International Insolvency Cases among members of the North America Free Trade Agreement*, Report to ALI, 2012.

treba). U EU i okolnim zemljama dvadeset i četiri zemlje članice suce ocjenjuju na više ili manje formalan način (Albanija, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Estonija, Francuska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Republika Moldovija, Monako, Nizozemska, Poljska, Rumunjska, Slovenija, Španjolska, „Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija“ Turska, Ukrajina). Estonija i Ukrajina suce ocjenjuje samo prije trajnog imenovanja. Formalni sustav individualnog ocjenjivanja ne koristi se u devet članica (Češka, Danska, Finska, Island, Luksemburg, Norveška, Švedska, Švicarska, Velika Britanija). Švedska koristi određene alate za individualno ocjenjivanje, kako bi se utvrdio manji dio plaće suca. Finska i Švicarska koristi individualno ocjenjivanje u raspravama radi razvoja karijere sudaca. U Velikoj Britaniji, neformalno ocjenjivanje se primjenjuje kada se razmatra zahtjev suca za napredovanjem.⁶³ Dakle, analiza poredbenih iskustava ne daje jasan i nedvosmislen odgovor kako je najbolje vrednovati rad sudaca, ali ukazuje da u svim državama postoji neslaganje između normativnog, onoga kako bi trebalo biti i zbilje, koja je često sasvim oprečna. To je rezultat činjenice da pogrešno analizirati sustav ocjenjivanja sudaca *per se* ne ulazeći u detaljniju analizu pravosudnog sustava kao cjeline. Polazeći od poredbeno pravne šarolikosti uređenja vrednovanja rada sudaca, zaključujemo kako je način ocjenjivanja pojedinačnog rada suca neraskidivo vezan za povijest i kulturu određene zemlje i njenog pravnog sistema. Naime, ni najbolje postavljen sustav ocjenjivanja ne može ukloniti neke faktične smetnje za sudove kojima, primjerice, nedostaje daktilografa. Ipak većina obrađenih zemalja, koje su članice EU ili potpisnice Konvencije imaju dužnost organizirati svoj pravosudni sistem na način da omogući sudovima da se usklade sa zahtjevima i uvjetima iz Europske konvencije, te “da se preopterećenost suda velikim brojem starih predmeta ne može smatrati izvanrednom okolnošću, nego sistemskim problemom koji je doveo do kroničnih zaostataka u radu suda, pa i svaki novi predmet postaje stari dok dođe na red za rješavanje, što stvara pozitivnu obvezu javne vlasti da taj problem adekvatno riješi”.

Govoreći od digitalizaciji smatramo da novi propisi, zasnovani na drugačijem konceptu, sadrže i dosta prihvatljivih novina (ZPP, OZ, SZ, ZSP...et seq.) pogotovo onih koje su u funkciji veće učinkovitosti postupanja, ali da zbog preopterećenosti sudova i drugih nepravni, faktičkih čimbenika njihove prednosti još nisu došle do punog izražaja. Stoga prevazilaženje normativnih i faktičkih prepreka u ostvarivanju neophodne brzine postupanja bio je, inače, glavni cilj svih reformi civilne procedure. Nakon početnih teškoća, koje su u ovakvim situacijama neminovne, vjerujemo da će protekom vremena stanje biti sve bolje i da će, kada i sudska praksa da odgovore na mnoga sporna pitanja, prava vrijednost ovih zakona doći do punog izražaja. Dakle, za predstojeću razvojnu fazu treba kreirati koncepciju i strategiju razvoja pravosuđa na novim tehnologijama kao ključnim čimbenicima svestranog nacionalnog pravosudnog razvoja u uvjetima globalizacije, fokusirajući se pritom na pitanja tehnološke osnove, dostupnosti elektroničkih usluga te ljudskih potencijala za korištenje tom tehnologijom.

63 Više o ocjenjivanju sudaca u članicama EU, ciljevima ocjenjivanja, kriterijima, metodama i posljedicama vidi: Mišljenje CCJE, točke 11-20.

LITERATURA

1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, NN-MU, br. 18/97-1/06.
2. Zakon o oprostima dugova fizičkim osobama, NN, br. 62/18.
3. Zakon o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi, NN, br. 108/12., 144/12., 81/13., 112/13., 71/15. i 78/15. Stavljen sada izvan snage u većem dijelu.
4. Stečajni zakon, NN, br. 71/15., 104/17. i 36/22.
5. Zakon o finansijskom poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju, Ur. l. RS, št. 13/14. - uradno prečiščeno besedilo. Sada je na snazi Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju, Uradni list RS, št. 176/21. – uradno prečiščeno besedilo, 178/21. – popr., 196/21. – odl. US in 157/22. – odl. US.
6. Zakon o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca, NN, br. 114/03.
7. Zakon o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca, NN, br. 86/08.
8. Zakon o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca, NN, br. 80/13.
9. Zakon o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca, NN, br. 82/15.
10. Zakon o osiguranju radničkih potraživanja, NN, br. 70/17. i 18/23.
11. Zakon o radu, NN, br. 93/14., 127/17., 98/19. i 151/22.
12. NN, br. 82/15.
13. Metodologija ocjenjivanja obnašanja sudačke dužnosti, NN, br. 125/19.
14. Uredba o postupku vanrednog nadzora u privrednim društvima od sistemskog značaja za Federaciju BiH, Sl. novine FBiH, Sl. novine FBiH, br. 83/17.
15. Zakon o pogojih imenovanja izrednoga člana uprave u društvima sistemskog pomena za Republiku Sloveniju, tzv. *Lex Mercator*, Ur. list RS, št. 23/17.
16. Uredbu o uvjetima, načinu i postupku raspolaganja tražbinama s naslova poreznog duga u predstečajnom i stečajnom postupku, NN, br. 122/15. i 47/16.
17. Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku, NN, br. 32/17.
18. Stečajni zakon, NN, br. 44/96.
19. Zakon o stečaju potrošača, NN, br. 100/15., 67/18. i 36/22.

20. Zakon o parničnom postupku, NN, br. 53/91., 91/92., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 84/08, 96/08. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 123/08., 57/11., 148/11. – pročišćeni tekst, 25/13., 89/14. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske i 70/19., 80/22. i 114/22.
21. Kazneni zakon, NN, br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19. i 84/22.
22. Zakon o sudovima, NN, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20., 21/22., 60/22., 16/23.
23. Ovršni zakon, NN, br. 112/12., 25/13., 93/14., 55/16., 73/19., 131/20. i 114/22.
24. Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima, NN, br. 68/19., 02/20., 46/20. i 47/20.
25. Direktive (EU) 2019/1023 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o okvirima za preventivno restrukturiranje, otpustu duga i zabranama te o mjerama za povećanje učinkovitosti postupaka koji se odnose na restrukturiranje, nesolventnost i otpust duga i o izmjeni Direktive (EU) 2017/1132.
26. Akcijski plan za europsko e-pravosuđe 2014.–2018. SL C 182, 14.6.2014.
27. American Law Institute (ALI), Transnational Insolvency Project, Principal of Cooperation in International Insolvency Cases among members of the North America Free Trade Agreement, Report to ALI, 2012.
28. Barać – Ručević, G., Briški, M., Čačić, I., Aktualna praksa Europskog suda za ljudska prava i Suda Europske unije, Novine u građanskom zakonodavstvu, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija Republike Hrvatske, Tuhelj, 2022., str. 92-93.
29. Bartulović, Ž., Bodul, D., Vuković, A., Pravnopovijesni i poredbeni prikaz razvoja stečajnog postupka, Zbornik pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34, 2013., br. 2, str. 911. – 939.
30. Benc, R., Ovrha pred javnim bilježnicima i provedba ovrhe na novčanim sredstvima putem FINA-e, u: Benc, R., Boić, V., Giunio, M., Kontrec, D., Nekić Plevko, N., Sessa, Đ. Novi sustav ovrhe – primjeri, Novi informator, Zagreb, 2011.
31. Bodul, D., et al., Novosti i problemi u provedbi stečajnog zakonodavstva u Republici Hrvatskoj, Ekonomski pregled, vol. 65, 2014., br. 4, str. 318 - 351.
32. Bodul, D., et al., O položaju nagodbenog vijeća u postupcima predstečajne nagodbe iz perspektive čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34, 2013., br. 1, str. 471-489.
33. Bodul, D., Nakić, J., Čuveljak, J., Prolegomena o hrvatskom insolventnom pravu od ulaska u Europsku uniju, Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, 2019., br. 84, str. 133-149.

34. Bodul, D., Neki prijepori u izvršnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine – ovrha na nekretnini radi naplate manjih iznosa, Zbornik radova s III. Međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“ , Pravni fakultet, Split, 2017., str. 237-253.
35. Bodul, D., Novela Zakona o parničnom postupku iz 2019., Informator, br. 6606-6608, 2019., 14-17.
36. Bodul, D., Tironi, I., Godina i nešto primjene Zakona o parničnom postupku: opće odredbe, prvostupanjski i ogledni postupak, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 42, 2021., br. 2, str. 471-488.
37. Bodul, D., Tironi, I., Vrednovanje rada sudaca u Republici Hrvatskoj: dihotomija norme i prakse, Zbornik radova II. Međunarodnog savjetovanja „Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća“, Pravni fakultet, Split, 2020., str. 241-261.
38. Bodul, D., Vuković, A., Nacrt Zakona o stečaju potrošača iz lipnja 2014. i opravdanost recepcije njemačkih rješenja, Hrvatska pravna revija, 2014, br. 9, str. 60 - 75.
39. Bodul, D., Vuković, A., Novela Zakona o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca – rješenja i dvojbe, Radno pravo, 2015., br. 10, str. 34 - 40.
40. Bratković, M., Zašto hrvatski javni bilježnici nisu sud? U povodu tumačenja Uredbe br. 805/2004 i Uredbe Bruxelles I bis u presudama Zulfikarpašić i Pula parking, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 67, br. 2, 2017., str. 287–317.
41. Čuveljak, J., Državne potpore. Materijali dostupni na mrežnim stranicama VTS RH.
42. Čuveljak, J., Šta je novo u Stečajnom zakonu, Pravo i porezi, 2022., br. 4., str. 43.
43. Dika, M., Građansko ovršno pravo, I. knjiga Opće građansko ovršno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2007.
44. Dika, M., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave, Javni bilježnik, vol. 9, br. 21, 2005., str. 5–11.
45. Garašić, J., Izvanredna uprava države nad povezanim društvima, Zbornik 5. susreta pravnika, Hrvatski savez udruga pravnika u gospodarstvu, Zagreb, 2017., str. 5. - 28.
46. Hrvatinić, B., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave – sudjelovanje javnih bilježnika u ovrsi i sudska i izvansudska ovrha, Pravo u gospodarstvu, vol. 45, br. 6, 2006., str. 307–324.
47. IMF, Orderly and Effective Insolvency Procedures, Washington, DC, 1999.
48. Kilborn, J.J., Twenty-Five Years of Consumer Bankruptcy in Continental Europe: Internalizing Negative Externalities and Humanizing Justice in Denmark, International Insolvency Review, vol. 18, 2009, no. 1, str. 155.

49. Maleković, I., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave, Javni bilježnik, vol. 9, br. 21, 2005., str. 63–74.
50. Matko-Ruždjak, J., Sudjelovanje javnih bilježnika u ovrsi, u: Novo ovršno pravo, Zagreb, 2004., str. 167–180.
51. Metodološke studije dostupne na mrežnim stranicama www.analitika.ba., stranica posjećena 14. veljače 2023.
52. Mihelčić, G., Izravna naplata novčane tražbine prema novom Ovršnom zakonu, Informator, 2012., br. 6124, str. 10. – 12.
53. Mihelčić, G., Novine u ovršnopravnom uređenju, Pravo u gospodarstvu, vol. 57, br. 5, 2018., str. 1049–1119.
54. Mihelčić, G., Takozvana izravna naplata (ovrha), Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse: građansko, trgovačko, radno i procesno pravo u praksi, 2012., str. 725.-735. Mihelčić, G., u suradnji s Kontrec, D., Komentar Ovršnog zakona, Organizator, Zagreb, 2015.
55. Mišljenje CCJE, točke 11-20.
56. Nacrt akcijskog plana za e-pravosuđe 2019. – 2023., 12794/3/18 REV 3.
57. Nekić Plevko, N., Ovrha na temelju vjerodostojne isprave, Javni bilježnik, vol. 9, br. 21, 2005., str. 34–41.
58. Nekić Plevko, N., Sudjelovanje javnih bilježnika u ovrsi – nakon tri godine i dvije novele, Javni bilježnik, vol. 12, br. 4, 2008., str. 94–101.
59. Novine u građanskom zakonodavstvu, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija Republike Hrvatske, Tuhelj, 2022.
60. OECD, Creditor Rights in Insolvency Procedure, Sydney, 1999.
61. Politeo, I. Vanstečajna prinudna nagoda, Hrvatsko štamparsko društvo, Zagreb, 1923.
62. Priručnik o Europskom pravu u području pristupa pravosuđu, Agencija Europske unije za temeljna prava, Vijeće Europe, 2016., str. 179. et seq.
63. Radović, V., Stečajni isplatni redovi, Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva, Budva, 2005., str 173 - 192.
64. SVJETSKA BANKA, Pravosudni sektor: Analitička podloga za nacionalnu razvojnu strategiju RH do 2030., srpanj 2019.
65. Šago, D., Zabilježbe pravnih činjenica u ovršnom zakonu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Rijeci, vol. 40, 2019., br. 1, str. 381-398.
66. UNCITRAL, Legislative Guide on Insolvency Law, 2004.

67. Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog Zakona o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku, s konačnim prijedlogom Zakona, Zagreb, ožujak 2017., str. 2. et seq.
68. WORLD BANK, Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems, Washington, 2001.
69. ECHR, Bassani protiv Italije, presuda, 11. prosinca 2003., br. 47778/99,
70. ECHR, Burdov protiv Rusia, zahtjev br. 59498/00, presuda iz 2002, par. 34 et seq.
71. ECHR, Capital Bank AD protiv Bugarske, presuda, 24. studeni 2005., br. 49429/99
72. ECHR, Ceteroni protiv Italije, presuda, 15. studeni 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996-V,
73. ECHR, Dombo Beheer B.V. protiv Nizozemske, ECHR 27. listopada 1993., br. 14448/88,
74. ECHR, Interfina and Christian della Faille d'Huyse protiv Belgije, odluka, 4. svibnja 1987., br. 11101/84,
75. ECHR, Lawyer Partners a.s. protiv Slovačke, br. 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 i 29557/08, 16. lipnja 2009.
76. ECHR, S.p.r.l. ANCA and Others protiv Belgije, odluka, 10. prosinca 1984., Decisions and Reports 40,
77. ECHR, Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke, presuda, 9. prosinca 1994., Serija A, br. 301-B.
78. ECHR, Sukobljević protiv Hrvatske, presuda, 2. studeni 2006., br. 5129/03.
79. SEU, Alassini protiv Telecom Italia SpA SEU, (spojeni predmeti C-317/08 do C-320/08, Rosalba Alassini protiv Telecom Italia SpA, Filomena Califano protiv Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono protiv Telecom Italia SpA i Multiservice Srl protiv Telecom Italia SpA, 18. ožujka 2010.
80. Brogi, R., Santella, P., Two New Measures of Bankruptcy Efficiency, Law and Economy Working Paper No. 1, 2003. Dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=426961>, stranica posjećena 12. siječnja 2023.
81. Dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex:32014H0135_0, stranica posjećena 17. siječnja 2023.
82. Tekst Okvirnih mjerila dostupan je na mrežnim stranicama Ministarstva pravosuđa: <https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama/Zakoni%20i%20ostali%20propisi/Okvirna%20mjerila%20za%20rad%20sudaca.pdf> (24. veljače 2023.).